

БІБЛІОГРАФІЯ

(рецензії й справоздання).

Die Reste der Germanen am Schwarzen Meere, eine ethnologische Untersuchung von Dr. Richard Loewe, Галле, 1896, XI+269.

„До найпривабливіших задач етнологічної науки, каже автор на вступі, належать безперечно дослідки про розкидані дрібні останки народів“. Ся досить зрозуміла цікавість від давна вже притягла особливу увагу до останків готської, чи краще сказати — взагалі східногерманської колонізації на Чорноморю; в другій половині сього століття не переставали появлятися розвідки про них, головню німецьких і російських учених; останніми були розвідки Васілевського (1878), Томашка (1882), Брауна (1892). Тепер д. Леве присвятив чималу спеціальну студию сим останкам. Книжка поділяється на чотири розділи, присвячені останкам Германців в Малій Азії, в околицях Тамани, коло Каспійського моря, в Криму і в Мізії. Найбільше місця присвячено Готам таманським — Тетракситам і кримським. Розділ про Таманських Готів (с. 19—105) найбільш інтересний; автор зводить до купи гадки про них і приходить до переконання, що їх останки існували до кінця XVIII в. і зезли аж коли російське правительство, здобувши Тамань, на ново її колонізувало; він се толкує тим, що відокремлене положення сих готських осад на Таманськім півострові (чи острові) давало їм можливість довго задержати свою національність. Дійсно, він наводить ряд згадок про Готів на Кавкаї, „в сусідстві Колхїди“ і т. и. (між иньшим і згадку Слова о полку Ігореві про „готських красних дів“ він прикладає до сих таманських, а не кримських Готів — с. 35), потім виріжняє ті звістки про чорноморських Готів взагалі, що на його думку мусять прикладатись

до кавказьких Готів, але ці звістки дуже загальні, і при тім існує велика перерва в звітках, що згадували б як раз про таманських Готів (більш менш для VII—XIII в.); се все до певної міри ослаблює вивід автора, хоч він обставив його дійсно досить сильно.

Меньше нового і оригінального міг автор сказати про Готів кримських; він зводить до купи звістки про них, аналізує язиковий матеріял Бусбека і приходить до виводу, що се був діалект західно-германський, але під готським впливом (с. 163). Сих кримських як і таманських Готів автор уважає Герулами, але всі доводи його на се, окрім простої правдоподібности, опертої на східній позиції Герулів, могли бути тільки дуже гіпотетичні.

Автор старавсь, скільки міг, використати літературу; одначе дещо, от як декотрі російські розвідки, здаєть ся знав він з других рук. Тому в деяких питаннях не міг він стати безпосередно на ґрунті і мусів повторяти як факт чужі гіпотези; вкажу його звістки про готського топарха, відносини кримської Готії до Святослава й ин. (с. 217—8). Але ввагалі праця автора становить солідну і користну вкладку в літературу питання.

М. Грушевський.

Ю. Кулаковскій — Къ исторіи Готской епархіи (въ Крыму) въ VIII вѣкѣ (Ж. М. Н. П., 1898, II, с. 173—202).

Маленька розвідка проф. Кулаковського є коментарем до звістки виданого недавно de-Boor'ом (в Zeitschrift für Kirchengeschichte, 1891 і 1894) катальога грецьких епархий про готську митрополію. Автор боронить гадку, що ця звістка належить до тогож часу як і цілий катальог — до 2-ої пол. VIII в., і його гадка дійсно має більш правдоподібности, ніж де Боора, що ці відомости зачисляє до часів Юстиніяна. Далі д. К. пробує з можливою докладністю означити вісім катедр сієї готської митрополії, вичислених в сім катальогу — на них і полягає головний інтерес сієї звістки, бо тут стрічаємо епархию хозарську, ітільську, оногурську, гунську і таматархську. Осібний екскурсе присвячує автор місту Фулам, уважаючи, що се пізнійший Старий Крим, і що тут, в сусідстві Фул, була якась хозарська колонізація. Чи були Фули акурат на місці Старого Крима, чи ні, але, очевидно, були десь в тих місцях, і тотожність Хоцірів катальога з Хозарами, дійсно, досить правдоподібна.

Взагалі розвідка д. Кулаковського написана основно, виводи зроблені науково, обережно і оперті на докладнім студійованню звязаних з ними фактів і материялів, тож маємо тут користну вкладку в багату літературу Крима.

М. Г.